

โรคฝีดาษไก่และการรักษา

นายสัตวแพทย์สวัสดิ์ ศรีสิทธิยานนท์ สท.บ., FRCVS.

หัวหน้าสถานีตรวจและรักษาโรคสัตว์เอก สงขลา

โรคฝีดาษไก่ เป็นโรคระบาดรุนแรงชนิดหนึ่ง ซึ่งมีระบาดอยู่ทั่วเมืองไทย และทั่วโลก สัตว์ปีกทุกชนิด ทุกอายุ ทุกเพศและพันธุ์ สามารถเป็นโรคฝีดาษได้ทั้งนั้น

สาเหตุ เกิดจากเชื้อไวรัส ชื่อ *Borreliota avium*.

ระยะฟักเชื้อ ๔ - ๑๐ วัน ในนกคิริบูน ๔ วัน

การติดต่อ ติดต่อกันโดยตรง ทางสัมผัสกับตัวป่วย และติดต่อโดยถูกยุงกัด ยุงในตระกูล *Culex* และ *Aedes* (Culex and Aedes) โรคนี้ระบาดมากในฤดูฝน หนาวร้อน ซึ่งมียุงชุกชุม แต่โรคนี้ถือว่าไม่สำคัญในด้านสาธารณสุข เพราะโรคไม่ติดต่อถึงสัตว์ที่เลี้ยงลูกด้วยนม

อาการ

ฝีดาษไก่เป็นโรคระบาดที่ร้ายแรงโรคหนึ่ง เกิดจากเชื้อไวรัส ย่อมระบาดได้รวดเร็วมาก ไก่อายุน้อยมักติดโรคได้ง่ายเพราะลูกไก่ยังไม่มีความต้านทานโรค บางตัวมักตาย แต่ไก่โต หรือไก่อายุมาก มักไม่ค่อยตาย สภาพของโรคแบ่งออก ๓ ชนิด

๑. ชนิดเป็นที่ผิวหนัง หรือ Cutaneous lesions จะพบว่าเกิดเป็นเม็ดตุ่มสีเทาหรือสีน้ำตาลแก่ เกิดขึ้นในบริเวณหงอน เหนียง หน้า เปลือกตา ขา และบริเวณที่ไม่มีขน

๒. ชนิดเป็นที่ในลำคอ หรือ Diphtheric lesions เกิดเป็นจุด หรือเม็ดตุ่มสีเทาปนขาวในเยื่อหุ้มภายในปาก ไก่เจ็บคอ มีอาการอักเสบ ทำให้ไก่กินอาหารลำบาก

๓. ชนิดเป็นที่ช่องจมูกและลูกตา หรือ lesions of the nasal chambers and orbits เกิดการอักเสบในไซนัส และในลูกตา ตามชนบทพบว่า ลูกไก่พันธุ์พื้นเมือง ไก่ชนมักเป็นโรคฝีตาขในลูกตาค้นมาก โดยแสดงอาการตาเจ็บ ตาอักเสบ ลูกไก่จะเช็ดน้ำตาข้างที่เจ็บ กับสีข้างของมันบ่อยๆ ตาจะเจ็บข้างเดียว บางตัวอาจเป็นตาทั้ง ๒ ข้าง ถ้าเป็นมากและได้รับการรักษาไม่ถูกต้อง ลูกไก่จะตายในที่สุด

อัตราการตาย โรคนี้ ถ้าควบคุมโรคดีจะมีอัตราการตายน้อย ไก่ที่เป็นโรคฝีตาชนิดเป็นที่ผิวหนังรักษาได้ง่ายกว่ารายที่เป็นที่ในลำคอ และเป็นในไซนัส หรือ ในลูกตา นอกจากนั้น โรคฝีตาขไก่ ทำให้หน้าหนักลด ไก่เบื่ออาหาร ผอมลง ฉะนั้น ถ้าเป็นในไก่กระพรวไก่นื้อ ทำให้เสียเศรษฐกิจ เสียเวลาในการขายส่งตลาด ในไก่ไข่ทำให้ไข่ลด ระยะเวลาเป็นโรคราว ๓ — ๔ สัปดาห์ ถ้ามีโรคแทรกจะทำให้นานกว่านี้ ในไก่วงทำให้หน้าหนักลด เสียเศรษฐกิจเช่นกัน บางตัวถึงตาย อาจตาบอดและผอมมาก ถ้าเป็นในไก่ทำพันธุ์ทำให้ไข่ลด เชื้อผสมไม่ค่อยติด ถ้าบังเอิญติดจากเชื้อโรคที่มีความรุนแรง อัตราการตายราว ๕๐ เปอร์เซ็นต์ในลูกไก่ ไนนกพิลาป้ออัตราการตายเท่าลูกไก่ ส่วนนกคีรีบูน เป็นโรคนี้มักตาย

สภาพการของโรค

๑. ชนิดเป็นที่ผิวหนัง หรือ Cutaneous lesions ครั้งแรกเกิดเป็นเม็ดตุ่มสีขาว จะขยายใหญ่แล้วกลายเป็นสีเหลือง ต่อไปก็กลายเป็นสีเทา หรือสีน้ำตาลแก่ภายใน ๒ สัปดาห์มีการอักเสบ และมีจุดเลือดออกที่ฐานของเม็ดตุ่ม ต่อจากนั้น ๒ สัปดาห์หลังจะเกิดสะเก็ด ถ้าไม่เป็นเม็ดตุ่มใหญ่มากนัก จะไม่เกิดเป็นแผลเป็น (scar) เพราะโรคมักเป็นเฉพาะที่ผิวหนังชั้นนอก โดยหนังชั้นในไม่ถูกทำลาย นอกจากจะมีโรคแทรกตามมา ในไก่ใหญ่มักไม่มีแผลเป็นเกิดขึ้น เหมือนฝีตาขในคน

๒. ชนิดเป็นในลำคอ หรือ Diphtheric lesions เกิดเม็ดตุ่ม ขาว ใส ที่เยื่อชั้นภายในปาก ในลำคอ แล้วขยายใหญ่มาก จนกลายเป็นสีเหลืองเหมือนเนยแข็ง มีผื่นเนื้อตายห่อหุ้ม ถ้าเนื้อตายลอกหลุดออกจะทำให้เลือดออกที่สุด การอักเสบจะลุกลามเข้าสู่ไซนัส เข้ากล่องเสียง ไก่หายใจลำบาก กินอาหารไม่ได้ อาจตายได้

๓. ชนิดเป็นที่ช่องจมูกและลูกตา หรือ Lesions of the nasal chambers and orbits เชื้อลุกลามจากช่องจมูกแล้วเข้าสู่ลูกตา เกิดตาอักเสบ บวม มีน้ำตาไหล เกิดหนอง สีเหลืองคล้ายเนยแข็ง ตาบอด เป็นข้างเดียว หรือเป็นทั้ง ๒ ข้าง และมักตายในที่สุด

การตรวจโรค โดยการสังเกตจากอาการ ชนิดเป็นที่ผิวหนังสังเกตอาการได้ง่าย แต่ชนิดเป็นที่ในลำคอ หรือเป็นที่ลูกตา สังเกตอาการยากเหมือนกัน นอกจากดูจากการติดโรคพร้อมกันหลายตัว วิธีที่ดีที่สุด คือ ฉีดเชื้อเข้า chick embryo

การป้องกันโรค

๑. ทำวัคซีนฝีดาษแก่ลูกไก่อายุ ๗ - ๘ วัน เหมาะแก่การทำวัคซีนฝีดาษไก่ โดยการปลูกฝีแทงหนังปีก หลังจากทำวัคซีนครบ ๗ วัน ลองจับลูกไก่มาตรวจดูรอยแผล (take) ถ้าไม่มีรอยแผล ควรทำใหม่ วัคซีนนี้ไม่ต้องทำซ้ำ เพราะจะมีความคุ้มโรคเพียงพอ
๒. ควรเลี้ยงลูกไก่ในสถานที่ที่ไม่มียุง หรือเลี้ยงอยู่ในมุ้งลวด
๓. ถ้าเกิดโรคระบาดฝีดาษ ต้องแยกไก่ป่วยออกไปขังไว้ต่างหาก แล้วทำการรักษา ส่วนตัวที่ไม่แสดงอาการควรทำวัคซีน ในคอกควรพ่นยาฆ่าเชื้อชนิดที่ไม่เป็นอันตรายต่อลูกไก่ แต่ห้ามพ่นยาฆ่าเชื้อในวันที่กำลังทำวัคซีน เพราะยาฆ่าเชื้อจะทำลายวัคซีนด้วย ควรให้ยาปฏิชีวนะควบวิตามินละลายน้ำให้ลูกไก่กินด้วยราว ๔ - ๕ วันติดต่อกัน เพื่อไม่ให้ไก่เกิดความเครียด

การรักษา

การรักษาโรคฝีดาษไก่ ส่วนมากเราใช้น้ำยาลูกอลส์ (Lugol's solution) ทาตรงแผลฝีดาษ การใช้ยานี้รักษาไม่ได้ผลดีเสมอไป ถ้าไก่เป็นฝีดาษในลำคอหรือที่ลูกตา การรักษาไม่ได้ผล ลูกไก่มักตาย ในตำราแจ้งว่าโรคฝีดาษไม่มียารักษา แต่ข้าพเจ้าได้ทดลองยาประเภทสารหนูใช้รักษาได้ผลดี โดยเฉพาะในลูกไก่ที่เป็นโรคชนิดเป็นที่ลูกตา และในลำคอ ไก่จะหายเป็นปกติภายใน ๗ วัน แผลจะตกสะเก็ด ยาประเภทสารหนูตั้งกล่าว มีสูตรทางเคมี ดังนี้

4 - Oxy - 3 acetyl amino - phenylarsinic acid   คำนวนเป็นสารหนู ๒๗.๔ เปอร์เซนต์ ๑ เม็ด มีตัวยา ๒๕๐ มิลลิกรัม หรือ ๐.๒๕ กรัม เป็นยาที่ใช้ในคน ซึ่งใช้รักษาโรค ที่ติดเชื้อสไปโรคีท และโรคอื่น ๆ ยานี้มีชื่อทางการค้าว่า พัลลิซิด (Pallicid) wander) เป็นเม็ดใช้รักษาโดยการกิน ยาประเภทสารหนูปัจจุบันนี้ในวงการสัตวแพทย์ใช้น้อย ส่วนมากใช้ผสมในอาหารสัตว์ในอัตราต่ำ เพื่อประโยชน์ในการเสริมความเติบโต ขำพเจ้าใช้ยานี้ในการรักษาสัตว์มาหลายปี โดยใช้รักษาโรคฝีดาษในไก่ และฝีดาษวัว (Fowl pox and Cow pox) ไก่พื้นเมือง ไก่ชน แถวชนบท มักเป็นโรคฝีดาษไก่ในลูกตักันมาก ขนาดยาที่ใช้ มีดังนี้

ก. ไก่ที่มีน้ำหนักเกิน ๐.๕ ก.ก. ขึ้นไป ให้กินยานี้ ๑ ใน ๔ ส่วนของ ๑ เม็ด หรือ ๖๒ มิลลิกรัม (ยา ๑ เม็ดประกอบด้วยยา ๒๕๐ มิลลิกรัม หรือ ๐.๒๕ กรัม)

ข. ไก่ที่มีน้ำหนัก ๐.๕ - ๐.๒ ก.ก. ให้ยาขนาด ๑ ใน ๘ ส่วนของ ๑ เม็ด หรือ ๓๑ มิลลิกรัม

ค. ลูกไก่หรือสัตว์ปีกที่มีน้ำหนักต่ำกว่า ๐.๒ ก.ก. ให้ยา ๑ ใน ๑๖ ส่วนของ ๑ เม็ด หรือ ๑๖ มิลลิกรัม

วิธีให้กิน บ่อนให้ไก่กินวันละ ๑ ครั้งตามขนาดของยา กิน ๓ วันติดต่อกัน แต่ไม่เกิน ๔ วัน ถ้าสัตว์แสดงอาการป่วยหนัก การรักษาย่อมไม่ได้ผล ยานี้เป็นยาอันตราย สะสมในร่างกาย อย่าให้กินเกินขนาดจะทำให้เป็นพิษ (toxic) ถึงตายได้ ยานี้ยังใช้รักษาโรคฝีดาษในนกเขาเล็ก หรือนกเขาชวา ชาวบ้านเรียกนกเขาเป็นโรคฝีดาษว่า นกมีสิ่วขึ้นที่หน้า

การรักษา ให้กินยาดังกล่าวในขนาด ๑ ใน ๑๖ ส่วนของเม็ดยา หรือขนาด ๑๖ มิลลิกรัม กินวันละ ๑ ครั้ง เป็นเวลา ๓ วันติดต่อกัน

นอกจากนี้ การรักษาฝีดาษในวัว หรือ Cow pox แต่ในวัว ให้กินขนาดยาน้อยมาก ขนาดดังนี้

ก. ลูกวัวกำลังกินนม หรือน้ำหนักตัวไม่เกิน ๑๐๐ ก.ก. กินวันละ ๑ ใน ๒ ส่วนของ ๑ เม็ด วันละ ๑ ครั้งเป็นเวลา ๓ วันติดต่อกัน แต่ไม่เกิน ๔ วัน

ข. วัวหนัก ๑๐๐ — ๓๐๐ ก.ก. กินวันละ ๑ เม็ด วันละ ๑ ครั้ง ๓ — ๔ วัน ติดต่อกัน

ค. วัวหนัก ๓๐๐ ก.ก. ขึ้นไป กินวันละ ๑ $\frac{1}{2}$ เม็ด วันละ ๑ ครั้ง เป็นเวลา ๓ วันติดต่อกัน ถ้ากินยาเกินขนาดกว่านี้ อาจเกิดอันตรายได้ ส่วนมากแผลจะหายตกสะเก็ด ภายใน ๗ วัน ยานี้ถ้าให้สัตว์กินในอัตราต่ำจะเป็นยาบำรุงด้วย สรุปลแล้ว โรคฝีดาษไก่ และ ฝีดาษวัว สามารถใช้ยาประเภทสารหนูทำการรักษาให้หายได้ โดยสัตว์ไม่เคยรับยาประเภท สารหนูมาก่อน อีกประการหนึ่ง ที่ข้าพเจ้าทดลองยา และได้เผยแพร่ยานี้ ข้าพเจ้าไม่ได้ เกี่ยวข้องกับบริษัทผู้ผลิตยา และบริษัทขายยานี้แต่ประการใด เห็นว่าเป็นประโยชน์ในวงการ เลี้ยงสัตว์ จึงเผยแพร่เพื่อจะได้ใช้รักษาโรคให้ได้ผลดีต่อไป. Δ